

Свтух Микола Борисович – дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор, академік-секретар Відділення вищої освіти Національної академії педагогічних наук України (м. Київ, Україна). E-mail: 4813764@ukr.net.

Evtukh Mykola Borisovich – Full Member (Academician) of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician-Secretary of the Department of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine). E-mail: 4813764@ukr.net.

Саяпіна Світлана Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна). E-mail: l.korkishko@mail.ru.

Sayapina Svitlana Anatoliyivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor of the Pedagogy Chair of Donbass State Pedagogical University. E-mail: l.korkishko@mail.ru.

УДК 376.545

ПРАКТИКА ВИЯВЛЕННЯ ОБДАРОВАНИХ ШКОЛЯРІВ В ІЗРАЇЛІ

О. В. Золотарьова

Статтю присвячено питанню виявлення обдарованих школярів в державі Ізраїль. Проаналізовано практику виявлення юних обдарувань у різному шкільному віці. Розглянуто загальний склад тестів, створених для встановлення інтелектуальної обдарованості. Встановлено установи, відповідальні за розробку тестів, організацію та проведення тестувань та обробку результатів.

Ключові слова: виявлення обдарованих, Ізраїль, обдарованість, педагогічна підтримка, тестування, школярі.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Питання виявлення обдарованих є настільки складним, наскільки складним є чітке визначення обдарованості як такої. Більшість країн усвідомили, що питання виявлення та розвитку обдарованих дітей є не лише

викликом для освітян та науковців, а й запорукою успіху економічного та соціального розвитку будь-якого суспільства. Вчасно ідентифікувати обдарованість та запропонувати відповідну педагогічну та соціальну підтримку обдарованим дітям є завданнями сучасної педагогіки з одного боку та держави – з іншого.

В Україні розроблено та діє багато програм розвитку обдарованих школярів, але не існує єдиної державної системи їх виявлення. З цього приводу науково-педагогічний інтерес становлять ті країни, де успішно вирішується питання ідентифікації обдарованості в шкільному віці. На нашу думку, країною з багатим досвідом роботи з обдарованими є Ізраїль. Це країна з дуже обмеженими природними ресурсами, тому Ізраїль обрав для себе шлях максимального інтелектуального розвитку, що допомогло за короткий час зробити прорив в економічній та соціальній сферах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. В українській педагогічній науці проблеми компаративістики, тобто вивчення та порівняння вітчизняного та закордонного досвіду, питання педагогічної підтримки дітей та молоді в різних країнах світу досліджують в своїх роботах В. Алфімов, О. Бабенко, О. Бочарова, Л. Кокоріна, О. Кульчицька, Д. Перепада, П. Тадеєв та інші вчені. Теоретичну основу дослідження виявлення та оцінювання обдарованих становлять роботи таких вчених: О. Бевз, В. Крутецький, Дж. Рензуллі, П. Тадеєв, П. Торренс, А. Танненбаум. В ізраїльській педагогіці питаннями виявлення та оцінювання обдарованих, встановлення типу та рівня обдарованості займаються такі вчені: Х. Відергор (Vidergor Hava), Р. Зорман (Zorman Rachel), Е. Ландау (Landau Erika), Х. Девід (David Hanna), Б. Нево (Nevo Baruch), Д. Нево (Nevo David), Ш. Речмел (Rachmel Shlomit) та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Аналіз стану питання виявлення обдарованих школярів в Україні виявив ряд завдань, що потребують вивчення та розв'язання, а саме: розробка уніфікованих державних критеріїв щодо виявлення обдарованих школярів; розробка найбільш ефективних методів виявлення різних типів обдарованості; вирішення питання віку як найбільш відповідного для виявлення обдарованості; питання складу тесту з виявлення обдарованості та інші.

Необхідність наукового вирішення вищезазначених проблем в Україні, а також наявність позитивного досвіду вирішення таких завдань в Ізраїлі, зумовили вибір теми та країни дослідження.

Мета статті – проаналізувати питання практики виявлення обдарованих школярів в Ізраїлі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Педагогічна підтримка обдарованих передбачає вирішення педагогами й науковцями низки питань, в тому числі проблеми виявлення обдарованих, а саме: типу обдарованості (інтелектуальна, творча, спортивна, лідерська) та її рівня (звичайний або високий). Кожна країна вирішує питання визначення та встановлення обдарованості по-своєму.

В ізраїльській науці визнається загальний термін «обдарованість» (giftedness) та обдаровані (gifted). Також широко вживаними є терміни «досконалість» (excellence), «високі здібності» (high abilities), високообдарований (highly gifted).

В своїх визначеннях обдарованості та її структури ізраїльські науковці спираються на визначення та роботи таких вчених Дж. Рензулі (J. Renzulli), А. Танненбаума (A. Tannenbaum), Дж. Гілфорда (J. Gilford). Однією з найбільш відомих ізраїльських фахівців з питання обдарованості є доктор психології, педагог та науковець Еріка Ландау (E. Landau).

Німецький психолог В. Штерн ввів термін «інтелектуальний коефіцієнт» (IQ) для встановлення співвідношення між розумовим та хронологічним віком. Рівень IQ встановлює рівень інтелектуального розвитку, що його досягнуто на певному віковому етапі. Сьогодні інтелектуальний коефіцієнт розглядається як кількісний вимір, тоді як якісний вимір полягає у встановленні типу обдарованості та в рівні її сформованості.

Згідно рішення Міністерства освіти Ізраїля, державне тестування для встановлення обдарованості пропонується лише інтелектуально обдарованим дітям. Інші типи обдарованості виявляються за окремими програмами або в спеціалізованих навчальних закладах з врахуванням не лише IQ тесту, а й рівня спеціальних здібностей. Інтелектуально обдарованими вважаються діти, чий рівень IQ становить 135 і вище. Міністерство освіти неодноразово приймало рекомендації спеціалістів щодо зміни підходів в визначенні обдарованості. Зараз департамент обдарованих учнів займається розробкою нової концепції визначення обдарованості з урахуванням не лише інтелектуальних, а й

пізнавальних та творчих здібностей, ступеню мотивації учня. Це має вдосконалити інструментарій виявлення дітей з різними типами обдарованості.

Ізраїль має багатий практичний досвід з ідентифікації обдарованості. У 1971 році в Міністерстві освіти було створено спеціальний підрозділ – департамент обдарованих учнів, першочерговим завданням якого була активізація пошуку обдарованих школярів. Департамент співпрацює з Національним інститутом досліджень поведінкових наук ім. Генрієти Солд (Henrietta Szold Institute) [3]. Інститут є суспільною, неприбутковою організацією, що обслуговує ізраїльську систему освіти. Одним з напрямків роботи закладу є тестологія освітнього та психологічного вимірювання. З 1972 року Інститут Г. Солд займається розробкою тестів з виявлення обдарованості, критеріїв їх оцінювання та процедури проведення загальнодержавного тестування на обдарованість.

Кожного року в Ізраїлі проводиться загальнодержавне тестування на обдарованість школярів других або третіх класів. Тестування ініціює та контролює департамент обдарованих учнів міністерства освіти. Рекомендують учнів до тестування шкільні вчителі. Вони заздалегідь попереджають батьків і учня про можливість тестування. Вони можуть погодитись пройти тестування або відмовитись від нього.

Тестування відбувається в два етапи. Перший етап називається скрінінг тестування (screening test). Воно проводиться на базі загальноосвітніх шкіл. Учні виконують тест, що його складено з метою допомогти шкільним вчителям визначити найкращих учнів. Зазвичай відбирають приблизно 15% дітей з кожного класу. Їм пропонують прийняти участь у другому етапі тестування.

Другий етап називається тестом виявлення обдарованості (spotting test). Він проводиться на базі центрів збагачення, а за його проведення відповідають місцеві органи освіти та Інститут Г. Солд. Інститут перевіряє тести та встановлює тип та рівень обдарованості або її відсутність. Інститут надсилає результати тестування лише з однією відповіддю – визнано або не визнано обдарованим. Шкільні вчителі не мають жодного впливу на результати тестування та рішення щодо визнання або невизнання обдарованості учнів. Також вони не впливають на рекомендації щодо залучення учня до тієї чи іншої програми розвитку обдарованих. Якщо результати тестування не задовільняють батьків, вони можуть подати апеляцію. Але результатом апеляції може бути лише дозвіл учню пройти тестування наступного

року. В разі визнання учня обдарованим, батьки приймають рішення щодо участі дитини в одній із запропонованих програм розвитку обдарованих за встановленим типом обдарованості.

За результатами другого етапу визначають 5% обдарованих дітей з IQ від 135 та 1-1,5% високообдарованих дітей з IQ від 155. Про результати тестування інститут повідомляє батьків учня та школу. В свою чергу, департамент обдарованих учнів надсилає адміністраціям шкіл списки учнів, що їх визнано обдарованими. Всі обдаровані школярі можуть прийняти участь в підготовці за однією з чисельних програм розвитку, що діють в країні.

Держава проводить загальне тестування дітей лише один раз в молодшій школі, але ще раз пройти тестування діти можуть у підлітковому віці, за особистим зверненням до Департаменту обдарованих учнів. В разі підтвердження обдарованості, учня буде рекомендовано до навчання за певною програмою для обдарованих дітей.

В світі немає єдиного вікового критерію виявлення обдарованості. Багато вчених підтримують ідею раннього виявлення обдарованості, тобто з двох до шести років. Інші вважають, що обдарованість не завжди проявляється в ранньому віці, іноді значно пізніше – з семи до вісімнадцяти років. В Ізраїлі загальнодержавне тестування на обдарованість проходить серед дітей семи-дев'яти років (у другому та третьому класах). Існують механізми, за якими учень може пройти тестування в середній або старшій школі. Але це поодинокі випадки індивідуального тестування в разі особистого звертання кандидата.

Щодо складу тесту на обдарованість, то він є таємним. Тільки співробітники Інституту Г. Солд мають доступ до інформації щодо складу тесту та критеріїв його оцінювання. Спочатку тест на обдарованість складався з трьох частин: завдання з перевірки вербальних здібностей, математично-логічних здібностей та загальних знань. Тести спочатку складалися лише на івриті. Але практика показала, що для дітей, чия рідна мова не є іврит, складання вербальної частини було складним або неможливим. Тож такі діти мали низький загальний результат тесту. Пізніше учням, яким важко було складати вербальну частину тесту, дозволили її не складати. В 90-х роках ХХ століття вербальну частину тесту на обдарованість було повністю виключено.

З часом було розроблено тести не лише івритом, а й арабською та мовами національних меншин для того, щоб тестування мали змогу

пройти якомога більше учнів, в тому числі й діти емігрантів, наприклад з Ефіопії та колишнього Радянського Союзу. Протягом 80-90-х років ХХ століття до Ізраїлю прибуло близько ста тисяч емігрантів з Ефіопії та більше семисот тисяч емігрантів з колишнього Радянського Союзу. З них – величезна кількість дітей, що потребувала не лише загальноосвітніх послуг, а й особливих умов навчання. Перед департаментом обдарованих учнів постало питання виявлення обдарованих дітей емігрантів. «За умови, що обдарованість існує в рівних пропорціях серед усіх груп населення, викликом є знайти процедури виявлення таких характеристик серед тих груп, які історично не були представлені належним чином» [2].

Перші роки залучення школярів емігрантів до загальнодержавного тестування на обдарованість давали дуже незначний результат. Причиною була наявність в тесті вербальної частини і те, що його було складено івритом. Для багатьох дітей скласти такий тест успішно було неможливо з причини поганого розуміння мови та культурних реалій. Згодом вербальну частину було вилучено з тесту, а пізніше було розроблено тести мовами національних меншин. Це значно підвищило кількість дітей, що їх було визнано обдарованими, особливо серед дітей емігрантів. У 2008 році міністерство освіти заявило про створення експериментальної програми для обдарованих дітей емігрантів з Ефіопії. Але до 2012 року програму все ще не було остаточно розроблено та впроваджено.

Щорічне загальнодержавне тестування молодших школярів на обдарованість є найбільш масштабною формою пошуку обдарованих в Ізраїлі, але не єдиним. У 90-х роках ХХ століття департаментом обдарованих учнів було розроблено програму дистанційного навчання обдарованих учнів (Science Education for Gifted Students in Israel via Distance Learning) [5]. Програма з 2002 року має статус державних курсів дистанційного навчання і має на меті пошук обдарованих школярів у різних кутках країни. Зараз в Ізраїлі діє більше десяти дистанційних програм, їх розробляють університети та коледжи, намагаючись зацікавити школярів і залучити до своїх лав найбільш здібних. Дистанційна форма навчання є дуже дієвим сучасним засобом пошуку обдарованих школярів, який постійно вдосконалюється.

У 2009 році в Ізраїлі було представлено нову надсучасну програму для обдарованих «Майбутні науковці та винахідники» (“Future Scientists and Inventors”) [6]. Програма має статус президентської, оскільки її ідейним натхненником був президент країни Ш. Перес (Shimon Peres).

До програми залучаються високообдаровані школярі, що їх виявляють за результатами психометричного тесту. Тест сфокусований не тільки на знаннях, а й на наукових навичках, сильній мотивації, пристрасті до наук і технологій, лідерських здібностях. До програми залучають учнів, що закінчують восьмий клас. Програма розрахована на чотири роки, з дев'ятого до дванадцятого класу включно. Саме ці учні в подальшому мають закінчити університети і аспірантуру та стати лідерами в сферах науки, медицини, технологій, освіти, техніки тощо. Програма застосовує двоетапний відбір учасників: загальнодержавне тестування на обдарованість в молодшому віці (другий-третій клас), а пізніше – психометричний тест у восьмому класі на схильність до наук. Тому така форма ідентифікації обдарованих дає змогу відібрати високообдарованих учнів, кращих серед кращих.

Понад п'ятнадцять років в Ізраїлі функціонує програма «Відмінність 2000» (Excellence 2000), що головним чином сфокусована на розвитку математичного та наукового мислення. Розробники програми намагаються уникати терміну «обдарованість», використовуючи термін «відмінність», що на їх думку, є більш комплексним, оскільки включає не лише відмінні інтелектуальні здібності, а й підвищені мотивацію та пізнавальний інтерес. До процесу виявлення учнів, здатних займатися за програмою «Відмінність 2000», згодом приєднався Інститут Г. Солд. Спеціалістами інституту було розроблено спеціальні тести з виявлення учнів 7-8 класів, що мають підвищену мотивацію до навчання, математичне та наукове мислення. Першим етапом виявлення обдарованості є тестування, другим – співбесіда віч-на-віч з викладачем, що працює за програмою, з метою більш чіткого розуміння інтересів учня. За результатами тестування та співбесіди десять відсотків учнів з найвищими результатами рекомендують до залучення до програми. Розробникам програми «Відмінність 2000» вдалося вперше, за майже сорокарічну історію державного тестування дітей на обдарованість, домогтися проведення тестування учнів не тільки в другому класі (молодший шкільний вік), а й в 7-8 класах (середній шкільний вік). Крім того, під час тестування враховуються не лише інтелектуальні здібності школярів, а й такі критерії, як мотивація та пізнавальний інтерес, що, на думку багатьох спеціалістів, іноді є значно важливішими, ніж видатні розумові здібності.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Аналіз практики виявлення обдарованих школярів в Ізраїлі показав, що пошук

та виявлення обдарованих є завданням державного рівня. Приватні та суспільні організації також приймають активну участь в пошуках обдарованих дітей та молоді. В країні існує щорічне загальнодержавне тестування на обдарованість школярів другого та третього класів, що є практикою раннього виявлення дитячої обдарованості. Діють програми для обдарованих, для участі в яких відбувається тестування дітей середнього шкільного віку. Вищі навчальні заклади країни також залучені до пошуку обдарованих учнів через програми розвитку, в тому числі дистанційного навчання. В Міністерстві освіти є департамент обдарованих учнів, що займається, крім іншого, пошуком обдарованих, ініціює загальнодержавне тестування молодших школярів, контролює його проведення. Національний інститут досліджень поведінкових наук Г. Солд є установою, що займається розробкою складу тестів на обдарованість. Склад тестів на обдарованість та критерії їх оцінювання в Ізраїлі є таємними. Відомі лише деякі загальні складові тесту. Ізраїль значною мірою використовує інтелектуальний коефіцієнт для визначення рівня обдарованості, але ведуться активні пошуки інших ефективних методів виявлення обдарованості. Під час виявлення інших, окрім інтелектуальних, типів обдарованості використовуються творчі конкурси, фізичні іспити, психологічні тести, співбесіди зі спеціалістами та інші форми. Для участі в більшості програм розвитку обдарованих враховуються не лише знання, а й мотивація, наукове мислення, наявність лідерських та комунікативних здібностей, пізнавальний інтерес.

Таким чином, дослідження практики пошуку та виявлення обдарованих школярів в Ізраїлі доводить, що це є не лише невід'ємною складовою комплексу дій з педагогічної підтримки обдарованих школярів, а й стратегічним завданням країни. Досвід виявлення обдарованих учнів в Ізраїлі може бути проаналізованим та запозиченим для вдосконалення вітчизняної системи педагогічної підтримки обдарованих дітей та молоді.

Література

1. Алфімов В. М. Основні напрямки дослідження педагогічної підтримки обдарованих дітей в Україні і за кордоном // Соціальна і педагогічна підтримка обдарованих дітей в Україні та за кордоном : [зб. наук. ст.]. – Горлівка : Вид-во ГДПІМ, 2011. – С. 4-7.
2. Lidz, C. S. (2001). An alternative approach to the identification of gifted culturally and linguistically diverse learners. *School Psychology International*, 22 (1), p. 74-96.

3. Henrietta Szold Institute [website] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.szold.org.il>
4. Ministry of Education, Culture and Sport [website] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cms.education.gov.il/educationcms/units/owl/english/about/ministry+structure.htm> (English Site)
5. Rachmel Sh. Science Education for Gifted Students in Israel Via Distance Learning [Електронний ресурс] / Sh. Rachmel, R. Zorman, T. Ben-Yehuda, Z. Stossel. – Режим доступу: <http://www.chaperone.sote.hu/rshlomit>
6. The President of Israel visionary program to advance excellence in science and technology “Future Scientists and Inventors” [presentation] [Електронний ресурс] / Rashi Foundation, 2011. – Режим доступу: http://gtep.technion.ac.il/userfiles/outreach_future_scientists_english_11-12-2011_scsppdf

ПРАКТИКА ВЫЯВЛЕНИЯ ОДАРЕННЫХ ШКОЛЬНИКОВ В ИЗРАИЛЕ

О. В. Золотарёва

Статья посвящена вопросу выявления одарённых школьников в Израиле. Проанализирована практика выявления одарённых в разном школьном возрасте. Рассмотрено общее содержание тестов по выявлению интеллектуальной одарённости. Установлены учреждения, отвечающие за разработку тестов и организацию тестирования.

Ключевые слова: выявление одарённых, Израиль, одарённость, педагогическая поддержка, тестирование, школьники.

PRACTICE OF IDENTIFICATION OF GIFTED SCHOOLCHILDREN IN ISRAEL

O. Zolotaryova

The article is devoted to the question of identification of gifted schoolchildren in Israel. Practice of giftedness identification in different school age is also observed. General contest of the tests for intellectual giftedness is viewed. The institutions responsible for tests developing are also set.

Keywords: gifted identification, Israel, giftedness, pedagogical support, testing, schoolchildren.

Золотарьова Оксана Вікторівна – здобувач кафедри педагогіки Горлівського інституту іноземних мов (м. Бахмут, Україна). Старший викладач кафедри мовної підготовки Донецького національного технічного університету (м. Красноармійськ, Україна). E-mail: zolotaryova.oksana@gmail.com

Zolotaryova Oksana Victorivna – Postgraduate Student of the Department of Pedagogy of Gorlivka Institute of Foreign Languages (Bahmut, Ukraine). Senior Teacher of the Department of Language Preparation of Donetsk National Technical University (Krasnoarmiysk, Ukraine). E-mail: zolotaryova.oksana@gmail.com

УДК 37.037

ІСТОРИСОФІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

О. Б. Кафарська

У статті досліджується історіософія української освіти, яка дає можливість виокремити з процесу навчання і виховання найвагоміші духовні вартості і таким чином створити фундамент для формування нового загальнокультурного типу особистості, який, якщо говорити про Україну, опирається на християнські цінності та сучасні досягнення науки і техніки; а також доводиться важливість вивчення цієї науки для вирішення проблем сучасної педагогіки.

Ключові слова: духовність, історіософія української освіти, філософія, освіта, історія.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Зміни історичної ситуації ведуть до переосмислення суті освіти, формують відповідні часу моделі освітньої практики, що, в свою чергу, впливає на людину, суспільство і державу. Історіософський підхід до вивчення суспільних процесів, в тому числі й навчання та виховання, глибоко розроблявся в кінці XIX - поч. XX ст. Відродження саме такого підходу до сучасних проблем освіти допомагає виявити певні суттєві її ознаки (генезис тих чи інших властивостей навчання та виховання), співвіднести їх із соціально-історичним розвитком суспільства, що дозволяє нам, по-перше, зрозуміти значущі чинники освіти, що історично виникли і були втрачені або суттєво трансформовані на певних етапах її розвитку; по-друге, сприяє виробленню правильного розуміння внутрішньої природи формування особистості засобами освіти, затемненої багатьма ідеологічними нашаруваннями, та традиційних уявлень про цю важливу сферу життєдіяльності людини;